

Lühendeid ja sümboleid.

Diplomitöö üliõp.

Robert SAMARÜTEL'ilt.

E. V.

TARTU ÜLIKOOLA
ÕIGUSTEADUSKONN

22. aprillil 1938.

N° 17
TARTU

K A E B E M E N E T L U S

Haldusprotsessi alalt.

A. A.

7736.

Handwritten notes:
A. T. Väinänen
22. 11. 38
K. Karkkainen
Arvestatus
Tartu, 23. 4. 38. A. S. Kukkula

Handwritten note at bottom:
b. mail 1938. outer
unregistered copy sent
copy sent to Kover

E e s s õ n a.

Käesoleva töö aluseks on kehtiv õigus vastavate haldusprotsessuaalsete normide näol. Autor pole aga tööd käsitletud teemikohaselt puht dogmaatilisel, vaid teoreetilis-dogmaatilisel, mille alusel vaatleb natsionaalset õigust sellekohaste üldteoreetiliste eelmõistete põhjal, eeskujuna võttes oma õpetajat prof.A.-T.Kliimann'i, kelle juriidilist ilmavaadet ta täielikult jagab.

Kirjandusallikaid on käesolevas töös kasustatud vähe. Täielikult olen tutvunud prof.A.-T.Kliimann'i vastavate teostega, loengutega ja artiklitega ja tema õpilasena ning juriidilise ilmavaate pooldajana omaks võtnud tema kontseptsioonid ja üldmõisted. Samuti olen tutvunud minu õpetajale eriti lähedalseisva noor-austria õigusfilosoofilise kooli esindaja Adolf Merkl'i teosega „Allgemeines Verwaltungsrecht“.

Kehtivast õigusest olen arvestanud kõigi haldusprotsessuaalsete allikatega, eeskätt Administratiivkohtu korraga ja Administratiivmenetluse seadusega.

Tallinnas, 21.aprillil 1938.

Autor.

Lühendeid ja sümboleid.

- AdmOsOt - Riigikohtu Administratiivosakonna otsus
AKK - Administratiivkohtu kord, RT 1919,10,23.
KrKpS - Kriminaalkohtupidamise seadustik, RT 1934,
89,720.
KS - Kohtute seadus.
PS - Eesti Vabariigi Põhiseadus. - T.Kliimann'i,
ms - Muundusseadus.
RT - Riigi Teataja.
TMS - Tempelmaksu seadus, RT 1936,30,195.
TsKpS - Tsiviilkohtupidamise seadus.
AMS - Administratiivmenetluse seadus RT 1936,4,25.

filosoofilise kooli esindaja Adolf Merkl'i teosega
„Allgemeines Verwaltungsrecht“.

Kehtivast õigusest olen arvestanud kõigi haldusprot-
sessuaalsete allikatega, eeskätt Administratiivkohtu kor-
raga ja Administratiivmenetluse seadusega.

Tallinn, 31. aprillil 1938.

Autor.

§ 12. Kaebuste menetlus	32
S i s u k o r d.	
	Lk.
Eessõna	1
Lühendeid ja sümboleid	2
§ 13. Esimese astme kaebemenetlus	35
Sissejuhatus.	
§ 14. Revisjonimenetlus	40
1.peatükk. Haldustülide lahendamise vahendeid.	43
§ 1. Vaided	5
§ 2. Kaebused	7
2.peatükk. Asjaomaseid kaebemenetluses.	45
§ 3. Halduskohtud	10
§ 4. Kohtulikud haldusinstantsid	14
§ 5. Võistjad	15
I osa. Kaebuste esitamine ja tõrjamine.	
3.peatükk. Kaebuste esitamine.	
§ 6. Kaebusi vastuvõtavad instantsid	17
§ 7. Kaebuste vorm ja sisu	19
§ 8. Kaebuste esitamise tähtajad	22
§ 9. Kaebuste esitamise kulud	26
4.peatükk. Kaebuste tõrjamine ja arutuselevõtt.	
§ 10. Kaebuste tagastamine	27
§ 11. Kaebuste seistamine	30

§ 12. Kaebuste arutuselevõtt. 32

II osa. Kaebemenetluse astendus.

5.peatükk. Halduskohtute kaebemenetlus.

§ 13. Esimese astme kaebemenetlus 35

§ 14. Revisjonimenetlus 40

§ 15. Kassatsioonimenetlus 43

6.peatükk. Kohtulikkude haldusinstantside kaebemenetlus

§ 16. Esimese astme kaebemenetlus 45

§ 17. Apellatsioonimenetlus 47

-----asutisele".¹ Vaide esitatakse võivad olla kõik need, kelle õigusi haldusaktiga seadusevastaselt riivatud. Vaide esitatakse alati samale asutisele või ametnikule, kes on vaide esitamise oma tegevusega põhjustanud. Vaide oma sisult on lihtne soovivaldis, milles taotletakse asja ümberotsustamist. Sellele soovivaldisse võib vastav asutis reageerida asja uuesti otsustamisega, kuid võib jätta soovivaldise ka

1

vt. Edgar-Heinrich Kallmann, Administrativskti Recht, Tartu, 1928, lk. 197.

Sissejuhatus.

1.peatükk.

Haldustülide lahendamise vahendeid.

§ 1. Vaided.

Kodanikel on kasutada õigusvastaselt teotsenud halduse vastu kaebusi ja vaideid. Kui tüliesemeks halduse ja kodaniku vahel on haldusakti õigusepärasus, siis nimetatakse vastavaid kaitsevahendeid, milliseid kodanikul on õigus kasutada, halduskaebusiks ja -vaideiks.

"Haldusvaide all mõistetakse kahjusaanu nõuet võtta asi ümberotsustamisele, mis esitatakse õigusevastaselt teotsenud halduse ametnikule või -asutisele".¹ Vaide esitajaks võivad olla kõik need, kelle õigusi haldusaktiga seadusevastaselt riivatud. Vaide esitatakse alati samale asutisele või ametnikule, kes on vaide esitamise oma tegevusega põhjustanud. Vaide oma sisult on lihtne sooviavaldis, milles taotellakse asja ümberotsustamist. Sellele sooviavaldisele võib vastav asutis reageerida asja uuesti otsustamisega, kuid võib jätta sooviavaldise ka

1

vt. Artur-Tõeleid Kliimann, Administratiivakti teooria, Tartu, 1932, lk.197.

tähelepanemata. Enamus põhiseadusi võimaldavad kodanikel selliste sooviavaldistega ehk vaietega esineda halduse ees kaasaskäiva surveta.² Kodanikele omistatakse õigus vaiet esitada, kuna aga vastavaile ametasutisile omistatakse kohustus vaiet vastu võtta. Leiab viimane, et kodaniku õigusi on seadusevastaselt riivatud, siis võib ta asja sisuliselt uuesti arutada ja ümber otsustada. Kuna vaie esitatakse alati samale asutisele või ametnikule, kes asja juba kord otsustanud, siis prof.Kliimann'i arvates ei saa vaiet lugeda kohtulikuks kaitsevahendiks ega selle alusel toimetatavaid akte ka jurisdiktsioonilisiks otsuseiks.³ Vaie otsustatakse ju samal viisil, nagu otsustati vaiet põhjustanud haldusakt, kuna siin küsimuse lahendab sama haldusasutis või -amet, kes andis korraldise. Et vaie oleks jurisdiktsiooniline kaitsevahend, peab õigusmõistlejana esinema vaidlusautoreist täiesti erinev kolmas isik. Kuna aga vaide esitamise korral jääb õigusmõistlejaks vaidlusautor ise, siis ei saa vaide olla

² Ib. vt.ka PS.

³ vt.Kliimann,op.cit.,lk.198: Otsus jurisdiktsioonilise aktina materjaalses mõttes ei loo õigussuhteid kunagi akti toimetava adressaadi ja kahjusaanu vahel,vaid alati kolmandate isikute vahel."

ka jurisdiktsiooniline kaitsevahend halduse õigusepäratu teotsemise vastu.⁴ Hoopis teisiti on kui vaie esitatakse vaiet põhjustanud haldusasutise või -ameti kõrvalasutisele või -ametile, kes on vaiet põhjustanud haldusakti autoriga koordineerimise tasemel, samuti kui vaie esitatakse vaiet põhjustanud instantsist kõrgemale instantsile, s.o.kui õiguskaitsevahendiks saab vaidlusautoreist erinev haldusorgan, siis võtab vastav avaldis automaatselt kõik kaebuse omadused ja on täielikult jurisdiktsiooniline õiguskaitsevahend. Kuigi vaie pole puht kohtulik õiguskaitsevahend, nagu seda on kaebus, siis ometi temale on omistatud kaebuse sugemeid ja ühtlasi kaebusest determineerivat omadust.⁵

§ 2. Kaebused.

Teiseks haldustülide lahendamise vahendiks on kahju- saajal kasustada kaebus. Kaebused oma juriidiliselt struktuurilt on kaheksa, halduskohtulikud kaebused ja

4

Eesti kehtivas õiguses tavatsetakse vaiet lugeda ikkagi jurisdiktsiooniliseks kaitsevahendiks, ehkki see on ekslik.

5

vt. Prof.Dr.A.-T.Kliimann, Haldusprotsess, Tartu, 1937, lk.112 ja AMS § 81 jj.

halduskaebused.⁶ Kahjusaanul on võimalus pöörduda tülüküsimuse iseloomust lähtudes oma rikunud õiguste ennistamiseks vastavalt kas halduskohtu või aktiivse halduse organi poole. Halduskaebus on halduslik kaitsevahend, mis esitatakse asja otsustanud organist kõrgemale organile haldusakti õigusepärasuse kontrollimiseks.⁷ Nagu definitsioonist selgub, esitatakse kaebus alati juba kord asja otsustanud organist kõrgemale organile - kolmandale, s.o. küsimuse lõplik otsustamine devolveerub järgmise instantsi või sellekohase eriinstantsi kätte.⁸ Kaebuse esitamise korral vastavale organile tekib viimasel peale kaebuse vastuvõtmise kohustuse ka esineva haldustülüküsimuse arutamise ja lahendamise kohustus.⁹ Eeltoodust selgub vaide ja kaebuse kardinaalne vahe: 1) vaide esitatakse samale instantsile, kes asja juba kord arutanud, kaebus esitatakse aga alati asja otsustanud instantsist kõrgemale instantsile; 2) kodanikul on subjektiivne

6. Meie Riigikohtu Administratiivosakond tõmbab kindlaid piirjooni nende kahe kaebuseliigi vahel.

7 vt. Kliimann, Teooria, lk.198.

8 Ib., lk.199.

9 Ib.

õigus vaiet esitada, kuid puudub õigus nõuda vaide arutuselevõttu. Kaebuse puhul on kodanikul aga subjektiivne õigus kaebust esitada, kui ka subjektiivne õigus nõuda kaebuse arutuselevõttu. Ka oma õiguslike järelduste ehk -toimete suhtes erinevad kaebused vaideist. Vaide esitamisega vaiet põhjustanud otsuse sooritamine seistatakse seni kuni vastav haldusorgan, kellele vaide esitati, langetab oma otsuse vaide suhtes. Seega evivad vaided suspensiiivtoime. Selle vastu kaebuse esitamine ei seista korraldises nõutud toimingute sooritamist, vaid siin on tavaliselt jäetud võimalus pöörduda vastavate instantside poole, et need asitoimetuse seistaksid kuni asja otsustamiseni kaebeinstantsis, seejuures tarbe korral kindlustades korraldistega tekkinud nõudeid seadusis sätitud korras. Nii evivad kaebused nõrgema toime kui vaided.

Mis puutub kaebuste juriidilise struktuuri erinevusse, siis halduskaebuse esitamise korral õigismõistelejale, viimane ei otsusta haldusakti pädevuse- või õigusepärasust, vaid ta annab sellise haldusakti asemele uue, milline täielikult asendab endise haldusakti või jätab kaebuse tagajärjeta. Halduskohtuliku kaebuse esi-

tamise korral õigusmõistlejale, viimane ei otsusta haldustüliküsimust, vaid ta ainult nendib vaieldava haldusakti pädevuse - või õigusepärasust. Leiab ta haldusakti pädevuse - või õigusepäratu olevat, ei anna ta uut akti, vaid tühistab vana. Eeltoodust näeme, et halduskaebuste otsustamisel õigusmõistleja teotseb n.n.meritoorsuse põhimõttel, halduskohtulikkude kaebuste otsustamisel aga kassatoorsuse põhimõttel.¹⁰

2.peatükk.

Asjaomaseid Kaebemenetluses.

§ 3. Halduskohtud.

Õigusriigi tähtsamaks ülesandeks on võimaldada kaitset oma kodanikele nii hästi kodanike endi vahelisis kui ka haldus asjus. Haldusõiguslikes asjus on kodanike õiguste kaitsjaiks halduskohtud. Halduskohtud on, nagu kõik teisedki kohtud, sotsiaalselt võttes õigusemõistlevad ühiselu organid ja oma spetsiifiliste tunnuste poolest sarnanevad nad teiste kohtutega. Kuid oma erinevate ülesannete poolest on nad aga erilaadsed

10

Kassatoorsuse ja meritoorsuse printsiibid leiavad üksikasjalist käsitelu vt.Kliimann, Haldusprotsess, lk.112, 114,116 ja 292.

Ka Adolf Merkl, Allgemeines Verwaltungsrecht, Wien-Berlin, 1927, lk.390.

kohtud. Halduskohtute erilaadsust iseloomustab see, et nad tegelevad ainult - 1) avalikõiguslike küsimustega ja 2) vaieldavate haldusõiguslike küsimustega. Tuleb aga silmas pidada seda, et halduskohtud ei tegele kõigi avalikõiguslike küsimustega, sest kui haldus materjaalses mõttes on igasugune tegevus avalikõiguse alal, siis haldus formaalses mõttes haarab endasse ka muu tegevuse, nagu legislatsiooni, jurisdiktsiooni ning isegi ülesandeid eraõiguse teotsemise aladelt. Seda arvestades võime määratella kindlalt, et halduskohtud on organid, milliste ülesandeks on arutada ja otsustada vaid vaieldavaid avalikke haldustoiminguid.¹¹ Seega halduskohtu ülesandesse kuulub ainult halduse tegevuse õigusepärasuse kontrollimine. Tähtsust evib vaid asiolu, kas vaieldav haldustoiming on toimitud kooskõlas kehtiva õiguse sellekohaste sätetega.¹² Haldusraking võib olla loodud kohtuasutisist, millised esinevad astmeliste või astmetute halduskohtute kujul. Astmetul kujul moodustub halduskohus ainsast kohtuasutisest, kelle kõrval ei teotse ükski

¹¹ „Vaieldavad haldustoimingud on sellised, mis pole õigusepärased, vaid kuidagi vigased ja milliseid saab tühistada järelevalveasutise või kohtu kontrolli teel” (vt. Kliimann, Teooria, lk.257).

¹² vt. Kliimann, Haldusprotsess, lk.31.

teine kohus vaieldavais haldusasjus, ehk kuigi teotseb mõni teine kohtuasutis tema kõrval, siis nad on oma eri pädevuse piires teisteisega täiesti koordineeritud.¹³ Astmelises halduskohturakingus on ühe kõrgema halduskohtu allumuses vähemalt üks aste alamaid kohtuasutisi. Siin esineb n.n.revisjoni süsteem, kus kõrgeim kohus on revisjonikohus ja vastav aste revisjoniinstants ehk II aste. Viimasele on subordineeritud I aste, mida moodustavad kohtuasutised oma eripädevuse piires, on üksteisega koordineeritud. Kui kõrgeimale halduskohtule on subordineeritud kaks kohtuasutist aste-astmelt, s.o.kui esineb kolmeastmeline halduskohturaking, siis nimetatakse vastavat süsteemi kassatsioonisüsteemiks ja kõrgeimat halduskohtu sel korral kassatsioonikohtuks, ehk astmena - kassatsiooninstantiks, kuna temale subordineeritud II aste moodustab apellatsiooninstanti. Olenevalt sellest, kas halduskohtu asutis moodustub ainsast kohtunikust või mitmest kohtunikust tavatsetakse halduskohtuid liigitella veel ühepeaseteks ja mitmepeaseteks. Põhiseaduse järgi on Eestis võimalikud nii astmelised kui ka astmetud

¹³ vt.Kliimann, op.cit.,lk.81.

halduskohtud, samuti ühepeased kui ka mitmepeased halduskohtud.

Eesti halduskohturaking moodustub kolme liiki kohtuist. Ainsaks ühepeaseks halduskohtuks on jaoskonnakohus, kes astmelise halduskohtuna on esimeseks astmeks Riigikohtu Administratiivosakonnale. Teise liigina esinev ringkonnakohus on mitmepealine, s.o.kollegiaalne kohus. Astmelise halduskohtuna on ta samuti esimeseks astmeks Riigikohtu Administratiivosakonnale. Kolmanda liigina halduskohturakingus esinev Riigikohtu Administratiivosakond on kollegiaalne halduskohus, kes teotseb astmeliste kohtute sarjas¹⁴ revisjonikohtuna, kuid ühtlasi oma teatavas pädevuse osas astmetu kohtuna.

Eelmainituist halduskohtuist on Riigikohtu Administratiivosakond ainuke puhtakujuline halduskohus, kes ei tohi lahendada muid, kui ainult vaieldavaid haldustüliküsimusi. Jaoskonnakohust ja ringkonnakohust, kes artulevad peale haldusasjade ka tsiviil- ja kriminaalasju, tavatsetakse nimetada ainult sel korral halduskohtuiks, kui nad arutlevad vaieldavaid haldusasju.

14

AKK § 27 jj.

15

AKK ms 1929, § 6 p.1.

§ 4. Kohtulikud haldusinstantsid.

Paralleelselt halduskohtutega esineb kehtivas õiguses terve rida aktiivse halduse organeid, kes samuti nagu halduskohtudki, teostavad halduskohtufunktsiooni.¹⁶ See aktiivse halduse ametkonnas loodud kohtulikkude ülesannetega haldusinstantside jurisdiktsioonivõime haldustüliküsimuste lahendamisel on omistatud vastavaile haldusorganeile peamiselt aladel, kus tavaliselt sagedamini toimub kodanike huvide rikkumine halduse poolt. Kodanikele antakse nii lihtsam kaitsevõimalus, kuna neil pole vaja pöörduda keerulisema menetlusega halduskohtu poole. Jurisdiktsioonivõimega haldusasutisi ei saa lugeda nende tegevuse iseloomust lähtudes enam puht haldusasutisteks ega ka kohtuasutisteks, sellepärast tavatsetakse neid nimetada kohtulikeks haldusinstantsideks. Kehtivas õiguses esineb terve rida selliseid asutisi maksunduse, maa- ja veekorralduse, ja muil aladel. Kohtulikud haldusinstantsid otsustavad ühtesid haldustüliküsimusi kolmes eriaastmes, teisi aga - ainult kahes eriaastmes. Esimesel juhul nimetatakse alginstantsi vaideinstantsiks, kui asja arutlejaks on vait põhjustanud haldusasutis

¹⁶ Kliimann, op.cit.,lk.42, samuti Merkl, op.cit.,lk.380 jj.

või -ametnik; ja kaebestantsiks siis kui vaidlusasja otsustab kaebuse põhjustajast erinev organ. Teisel juhul on alginstantis alati kaebestantsiks. Kohtulike haldusinstantside sarjas II aste on alati apellatsiooninstantisiks, kuna Riigikohtu Administratiivosakond esineb kassatsiooninstantisina.

Mis puutub kohtulike haldusinstantside teotsemise põhimõtteisse, siis teotsevad nad alati meritoorsuse põhimõttel, halduskohtud aga - kassatoorsuse põhimõttel, või halduskohtud teotsevad kohtumenetluse põhimõttel, kohtulikud haldusinstantsid aga haldusmenetluse põhimõttel.

§ 5. Võistjad.

Halduskohtu võistjaks on see, kes viib kaebuse esitamisega vaidluse õigusmõistleja ette ning kelle nimel kaebust sääl arutellakse.¹⁷ Võistja paneb vastava õigusmõistleja teotsema vaidluse tõusetajana, kuna õigusmõistleja kunagi seda ei tee oma initsiatiivil. Oluline küsimus kaebuse tõusetamisel võistja poolt on see, kas vaieldav akt on õigusepärase või mitte. Kõrvalise tähtsuse omavad võistja huvid ja õigused, kuna alati ei

¹⁷

vt.Kliimann, op.cit.,lk.193.

pruugi võistja kaitsta ainult enda huve, vaid võib esineda ka üldsuse nimel ja huvides. Kehtiva õiguse järgi on võistjad need, kes halduskohtu või kohtuliku haldusinstantsi menetluse põhjustavad ja algatavad. Võistjad on seatud haldusprotsessis vastakuti. See, kes algatab kaebuse, viies vaidluse õigusmõistleja ette, on aktiivne võistja või järelevalve asutisena ehk ametnikuna teotse- des protestija; vastava kaebuse põhjustaja ning vastu- väitja on passiivne võistja ehk kostja. Võistjana saavad esinevad isikud, kes on kehtiva õiguse järgi haldusprot- sessuaalselt õigusvõimelised ja teovõimelised ning tehi- omased haldusvaidlusis.¹⁸ Haldusprotsessis on võimalik ka mitmete võistjate esinemine nii kaaskaebajaina kui ka kaaskostjaina üheaegselt või ajalises järgnevuses. Samu- ti võivad haldusprotsessis esineda veel n.n.abivõistjana isikud, kes astuvad protsessi huviosalisena või haldus-

¹⁸ Haldusprotsessuaalse õigus- ehk parteivõime all mõiste- takse õigust olla haldusprotsessiõiguse normiisikuks. Prot- sessuaalse teo- ehk protsessivõimena mõistetakse üksik- või kollektiivisiku õigust isiklikuks esinemiseks ja esinduse määramiseks halduskohtus. Tehiomasusena mõistetakse üksik- või kollektiivisiku õigust protsessi algatamiseks võistja ja vaidlusasja seose konkreetsel eeldusel". Üksikasjalist käsi- telu leiavad võistjate protsessuaalvõimed ja tehiomasus vt.Kliimann, op.cit.,lk.196 jj.

protsessuaalses menetluses kaebaja või kostja toetajaina.

I o s a.

Kaebuste esitamine ja tõrjamine.

3.peatükk.

Kaebuste esitamine.

§ 6. Kaebusi vastuvõtavad instantsid.

Kaebemenetlus algatakse kaebuse esitamisega. Kaebus on alus, mis annab vastavale kaebust vastuvõtvale instantsile tõuke teotsemiseks. Kui isik leiab, et tema huvid on haldustegevusega õigusevastaselt riivatud ja see haldustegevus on kohtulikult kontrollitav, siis esitab ta kaebuse kirjutatuna pädeva halduskohtu või kohtuliku haldusinstantsi nimele ja saadab selle samale haldusinstantsile, kes tema huve õigusvastaselt riivanud. Nii on kaebuse arutleja ja otsustaja instants erinev kaebuse vastuvõtte instantsist, kaevatava haldusakti autorist. Halduskaebuse esitamise korral kaebuse vastuvõtte instants, kelle akti vastu kaevatud, võib AMS-e § 84 kohaselt asja ise ümber otsustada, kui leiab kaebuse põhjendatud olevat. Sel korral pole enam tegemist kaebusega,

vaid vaidega. Vastuvõtte instants peab kaebuse edasi saatma hiljemalt seitsmendal päeval, arvates kaebuse vastuvõtmise päevast.¹⁹ Enne edasisaatmist pädevasse asutisse, kontrollib kaebust vastuvõtte instants, kas kaebus ei sisalda lubamatuid puudusi. Kui kaebus viimaseid ei sisalda, saadab ta kaebuse pädevasse halduskoh- tusse või kohtulikku haldusinstantsi ühes asjasse puutu- va materjaliga. Kui otsus või korraldis, millele isik kaebanud, on motiveerimata, siis tuleb kaebust edasi- saatval asutusel või ametnikul omalt poolt manu lisada vastav seletus.²⁰ Kuna kaebus ei evi suspensiooni toimet, siis temas võib sisalduda veel palve kaevatava haldus- akti seistamiseks. Sellised kaebused peab vastuvõtte instants viivitamatult edasi saatma, kuna muud materja- lid võib täiendavalt järele saata seitsme päeva jook- sul.²¹ Kui haldusinstants on riivanud kodaniku huve õi- gusvastase viivitusega või tegevusetusega, siis võib riivatu kaebusega otseselt pöörduda pädevasse haldus- kohtusse.

¹⁹ AKK ms 1929, § 11¹ AMS § 83.

²⁰ AKK ms 1929, § 11.

²¹ Ib.
Ib.

Selle asutuse või ametniku tarvis, kelle vastu kaevatud, peab olema lisatud kaebusele ka ära kiri kaebusest enesest, samuti peab olema kaebusele lisandatud ka dokumentaalsed tõendid või ära kirjad neist, millele kaebuses toetutakse.²² Kui tõendite esitamine pole võimalik, siis tuleb kaebuses mainida mitteesitamise põhjused ja näidata tarviliku tõendi asukoht, et kohus oma korraldisega saaks selle muretseda. Halduskaebuste esitamise korral neid nõudeid ei esine. Kaebuste esitamine vastuvõtte instantsile võib toimuda isiklikult, posti teel või kolmanda isikute kaudu. Kolmanda isiku kaudu kaebuse esitamise korral on nõuetav kaebuses ära tähendada ka voliniku ees- ja perekonnanimi ning täielik aadress, samuti, et kaebust esitama ja selles tarvilikke parandusi tegema on volitatud just see isik.

§ 7. Kaebuste vorm ja sisu.

Kaebuste vormi suhtes on kehtiva õiguse esimeseks nõudeks, et kaebused esitatakse kirjalikult, s.o. ei saa olla suulisi kaebusi ega ka n.n. protokollaarkaebusi, kus suulised andmed kantakse ametasutise protokolliraamatusse. Väliselt kaebus peab olema esitatud dokumendi vormis,

s.o.tehtud notatsiooni näol ja peab kandma kaebaja allkirja, kuna vastasel korral ei või rääkida mingist kaebusest, vaid ainult mingist mõtteväljendist või deklaratsioonist. Väljendatud peab olema nii, et sisust on võimalik aru saada, millise avaldisega on tegemist. Sellepärast pole tähtis, kas avaldist nimetatakse pealkirjas kaebuseks või palveks.²³ Kaebusest peab nähtuma ainult, kes on kaebaja, tema elukoht ja kelle vastu kaebus sihitud. Sisu võib olla esitatud nii luules kui ka proosas, positiivõiguslikke kitsendusi ses suhtes pole. Kaebus võib olla kirjutatud masinakirjas, trükipressi abil või käekirjas ning peab olema loetav ja mõistetav kohtule. Keele suhtes on kehtiv eesti keele nõue.²⁴

Sisuline külg kaebuste esitamise man on juriidiliselt relevantsem. Kuigi AKK § 10 ja AMS-e § 17 loetlevad sisunõuded, pole need siiski vankumatud, kuna mõne eelnimetatud paragrahvide sisulise andme puudumine kaebuses, mis siiski kaudselt järeldeb muist asioludest, ei tõuse ta kaebuse parandamise vajadust. Kaebuse sisu kohta on püstitatud järgmised nõuded:

²³ vt. AdmOsT 1926, 35, lk. 57.

²⁴ vt. TsKpS § 261.

1) Asutise nimetus, kuhu kaebus sihitud.²⁵ See nõue pole kategooriline, kuna kaevataval haldusinstantsil ei ole õigust jätta kaebust vastava asutise nimetuse puudumise tõttu vastu võtmata ja edasi saatmata. Ta võib vaid, kui sellised vead tõeliselt takistavad asja lahendamist, neist teatada kaebuse esitajale ning määrata kohase tähtaja nende parandamiseks.²⁶ Ja sedagi ainult halduskaebuste esitamise korral.

2) Kaebus peab sisaldama kaebaja ees- ja perekonnanime ning aadressi.²⁷ See nõue on kategooriline, kuna selle põhjal on võimalik õiguspõhiste kaebaja isikut kontrollida.

3) AKK § 10 p.3 järgi peab kaebus sisaldama kaevatava asutise või ametniku aadressi. Mainitud nõue ei oma aga erilist relevantsust, kuna kaevatava asutise või ametniku aadress ilmneb muistki asioludest. AMS-s igatahes seda nõuet halduskaebuste man ei esine.

4) AKK näeb ette halduskohtulikes kaebustes asiolude lühikese kirjelduse ühes kaevatava haldustegevuse äratähendamise ja seda, mida palutakse.²⁸ Sama nõue on

²⁵ vt. AKK § 10 p.1 - AMS § 17 p.1

²⁶ AMS § 20

²⁷ AKK § 10 p.2 - AMS § 17 p.2

²⁸ AKK § 10 p.4,5.

kehtiv ka halduskaebuste man AMS-es, kuigi üldisema sätte järgi.²⁹ See nõue n.ö. kaebepunktina moodustabki kaebuse põhilisema tuuma. Sellest järgneb, millele kaevatakse ja mida peab tegema õigusmõistleja.

5) AKK näeb ette kaebusele lisandatud dokumentide loetelu³⁰, kuna halduskaebuste suhtes AMS seda ei säti.

Viimase nõudena esineb kaebaja allkiri³¹, sest kaebus peab evima dokumendi kuju.

§ 8. Kaebuste esitamise tähtajad.

Kaebuste esitamise tähtaeg oleneb sellest, millise halduse tegevuse vastu kaebus esitatakse ja ka sellest, kas kaevatakse halduskohtule või kohtulikule haldusins-tantsile, s.o.kas esitatakse halduskohtulik kaebus või halduskaebus. Esimesel juhul tuleb kohaldamisele AKK, teisel juhul AMS, niipalju, kuipalju tähtaegu ei säti eriseadused. Tähtaegade väljaarvestamise juures on keh-tivad AMS-e sellekohased sätted, paralleelselt TsKpS-e

²⁹ AMS § 17 p.4.

³⁰ AKK § 10 p.6.

³¹ Ib., p.7. Isiku eest, kes kirjaoskamatus, haiguse või keha-vea tõttu ei saa halduskaebusele alla kirjutada, kirjutab tema palvel alla keegi teine isik, seejuures ära seletades põhjuse, miks ei saa alla kirjutada (vt.AMS § 17). Sama põhimõte on kehtiv ka halduskohtulikkude kaebuste esitamise korral TsKpS § 260 põhjal.

sätteiga. Halduskaebuste esitamise tähtajaks on üldiselt kaks nädalat, arvates otsuse teadaandmise päevast.³²

Halduskohtulikkude kaebuste esitamiseks halduse tegevuse või tegevusetuse peale on ühe kuune tähtaeg.³³ Eriseadused võivad määrata nii pikemaid kui ka lühemaid kaebuste esitamise tähtpäevi. Eriti lühikesed kaebuste esitamise tähtpäevad esinevad valimisseadusis, pikemad aga paiuki ja ühekordse toetuse määramise asjus. Üldpõhimõtteliselt hakatakse tähtaega lugema üldakti või üksikakti vastu kaebuse esitamise korral nende aktide kehtima hakkamise teatamise päevast, mitte üldamiskohuslike aktide, s.o. teatamisvabade aktide, korral - aga asiosalisile teatavaks saamise päevast.³⁴ Päeviti määratud tähtaja arvutamisel loetakse tähtaja lõpp-päevaks kaebuse esitamiseks ettenähtud päevade arvule järgnev päev.³⁵ Järelikult akti teatavakstegemise päeva ei arvestata. Nädalati määratud tähtaja lõppnädala lõpp-päevaks on aga algnädala päev, mil leidis aset vastav akt.³⁶ Kuu, mitmekuuse või

32 AMS § 81.

33 AKK § 9.

34 AdmOsT 1930,468.

35 AMS § 44 - TsKpS § 824.

36 AMS § 45 - TsKpS § 821.

-aastase tähtaja lõpp-päevaks on lõpukuu vastav kuupäev.³⁷ Nii näeme, et tähtaegu päeviti arvestatakse teisiti kui nädalati ja kuuti arvestamisel. Kui kuuti arvestatava tähtaja lõpp langeb kuule, millel puudub algkuu kuupäev, mil leidis aset vastav akt, siis lõpeb tähtaeg viimase kuu viimase päevaga.³⁸ Pühad ega puhkepäevad ei avalda kaebuse esitamise tähtajale mingit mõju ja kui tähtaja lõpp langeb neile päevile, siis loetakse tähtaja lõpp-päevaks järgmine tööpäev.³⁹ Ehk küll tähtaja lõpp-päev lõpeb kell 24.00, siiski peab kaebuse esitaja arvestama asutise või ametkoha tööaja lõpptundi, samuti tähtaja lõpp-päeval esitades kaebust posti kaudu, peab kaebuse esitaja arvestama kas tema kirja veel tembeldatakse, kuna sel juhul loetakse saabumisajana postitempli kuupäeva.⁴⁰

Kui seatud tähtpäev on mööda lastud, siis teda saab ennistada⁴¹ vaid teatud faktide olemasolul ja nimelt:

1) kui tähtaeg on mööda lastud asutise või ametniku

³⁷ AMS § 46 - TsKpS § 819.

³⁸ AMS § 46 - TsKpS § 820.

³⁹ AMS § 47.

⁴⁰ AMS § 48 - TsKpS § 828.

⁴¹ ARK nr 1929, § 11 ja AMS § 92.
AMS § 92 jj.

süül,

2) kui tähtaeg on möödunud eriliste ettenähtamatute tõkestuste tõttu, olenemata isiku tahtest. Siia kuuluvad igasugu vääradata jõu juhud. Ennistamispalved halduskoh- tule esitatakse kahe nädala jooksul ühes ära kirjaga; hal- dusinstantsile aga seitsme päeva jooksul, arvates süü- liste kulgemispõhjuste teadasaamise ja tõkestuste kõrval- damise päevast.⁴² Ametasutise või ametniku süü või edasi- kaebamiskorra teatamata jätmise või vildaku teatamise korral on enistamispalve esitamise tähtajaks haldusins- tantsile kuus kuud. Ennistamispalve mitterahuldamise korral võib kaevata haldusinstantsi korraldise peale pädevale kohtule, jaoskonna- ja ringkonnakohtu korraldi- se peale aga alati Riigikohtu Administratiivosakonda, kelle otsuste vastu edasikaebamist ei ole.⁴³

Kuigi haldusakt on vaieldav ja vast pole õigusepä- rane, kodanik aga kaebetähtaja mööda laseb, siis muutub vaieldav akt automaatselt vaieldamatuks, mis kehtib hoo- limata tema puudusist ja vigadest.

42

AMS § 93 - TsKpS § 837.

43

AKK ms 1929, § 11⁶ ja AMS § 92.

leb iga järg § 9. Kaebuste esitamise kulud. vaid 10 sendi
Kaebuste esitamise kulude man tuleb vahet teha jäl-
legi halduskohtulikkude kaebuste ja halduskaebuste vahel.
Esimeste esitamisel tuleb enne vaidlusasja arutlemist
tasuda kohtulõiv. See on jaoskonnakohtule esitatava kae-
buse jaoks 2 krooni, ringkonnakohtu jaoks 5 krooni ja
Riigikohtu Administratiivosakonna jaoks 10 krooni.⁴⁴
Kaebuse rahuldamisel kas täielikult või osaliseltki an-
takse kohtulõiv kaebajale tagasi vastava korraldise alu-
sel. Prof.Kliimanni arvates peaks kohus tegema seda ex
officio, kuigi imelikul viisil eesti kohtutegelus asub
selles teisel vaatekohal.⁴⁵ Esitatav kaebus ja ka lisad
peavad olema tempelmaksustatud Tempelmaksu tariifi esi-
mese osa esimese ja teise numbri tariifi järgi.⁴⁶ Kaebu-
selt nõutakse 60 sendi väärtuses tempelmaksu poognalt⁴⁷,
kuna lisade iga poogen tuleb tempelmargistada 20 sendi
väärtuses, kusjuures üle neljapoognalisilt lisadelt tu-

-
- 44 AKK ms 1932, § 36.
- 45 vt.Kliimann, Haldusprotsess, lk.247.
- 46 vt.RT 1928,45,262-1932,88,676 III, ms RT 1938,30,237 (IVosa).
- 47 TMS-i järgi on poogen iga avaldis,mille suurus ei ületa neljaleheküljelise kirjutuspogna suurst,mille leheküljed on pikuti 40 sm ja laiuti 25 sm. Sellekohaselt tuleb poognaks lugeda iga väiksematki avaldist.

leb iga järgneva enampoogna pealt tasuda vaid 10 sendi määral. Lisad tempelmargistatakse ka siis kui need on tempelmargistatud juba mõnel muul alusel. Tempelmaksuvabad on ära kirjad, mis määratud vastaspoole jaoks, samuti kviitungid ning teatised riigi- ja omavalitsusmaksude tasumise kohta.

Volituselt üksiku asja ajamiseks kohtus, s.o. erivolituselt tuleb tasuda tempelmaksu 25 sendi määral, kõigi asjade ajamiseks kohtus - koguvolituselt - aga ühe krooni määral. Kõigist eelloetletud maksudest on vabad riigi- ja omavalitsuasutised ning isikud, kellele omistatud vaesusõigus.⁴⁸

4.peatükk.

Kaebuste tõrjamine ja arutusele võtt.

§ 10. Kaebuste tagastamine.

Siingi tuleb eristada halduskohtulikke kaebusi halduskaebusist. AKK kehtivana halduskohtulikkude kaebuste kohta, näeb ette neli eriti rasket juhtu, mil tagastatakse kaebus. Kõige päält haldusinstantsid võivad keelduda kaebust vastu võtmast, kui kaebuse esitamiseks seatud tähtaeg on möödunud.⁴⁹ Loomulikult on siin haldus-

⁴⁸ AKK ms 1932, § 36 jj.

⁴⁹ AKK ms 1929, § 112 p.1.

akt, mille vastu kaevatud, astunud juba seadusjõusse ja kodanik peab seda sooritama, vaatamata sellele, et see võib olla vigane ja õigusvastane. Kodaniku protsessuaalsed õigused haldusakti suhtes on kustunud ja kaebamine pole juriidiliselt üldse enam mõeldav. Teiseks - tagastada kaebuse võib ka siis, kui selle on esitanud volinik, kes pole selleks volitatud.⁵⁰ Selliseilt „volinikelt“ kaebuse vastuvõtt on keelatud AKK § 3 järgi. Kolmanda tagastamis põhjusena esineb allkirja puudumine.⁵¹ Allakirjutamata kaebus pole üldse mingi dokument, nagu see nõuetav AKK § 10 mõtte järgi, vaid ainult võib olla mingi kaebuse kavand või mustand. Neljandaks - kaebus tagastatakse siis kui see pole seaduses parandamiseks antud seitsme päevase tähtaja jooksul parandatud juhtumil, kui kaebus on seistatud temas leiduvate vigade parandamiseks.⁵² Muil juhtumel ega põhjusil ei evi kaebust vastuvõtte instants kaebuse tagastamisõigust. Kaebuse tagastamine toimub vastava instantsi korralduse alusel, kuna sellega lahendatakse nimeliselt mainitavate isikute

⁵⁰ Ib., p. 2. § 11⁴.

⁵¹ Ib., p. 3.

⁵² AKK ms 1929, § 11³.

suhteid esmakordselt. Seadus nimetab seda täiesti valesti määruseks⁵³, milline on üldakt. Tagastamise korraldise vastu saab esitada erikaebuse 7 päeva jooksul otseteed pädevale kohtule, arvates tagastamiskorraldise kuulutamise päevast.⁵⁴ Erikaebuses peab olema esitatud tagastamiskorraldise vastu rahulolematuse põhjused ja palve kaevatud instantsil vastu võtta kaebus.⁵⁵ Mis puutub kohtu tegevusse kaebuse tagastamise suhtes, siis võib kohus tagastada igasugu temale esitatud kaebuse, mis ei evi kaebuse olulisi tunnuseid või kui kohus ~~muil~~ põhjusil ei saa asuda tema arutlemisele.

Halduskaebuste tagastamisjuhud on nähtud ette AMS-e § 18, mille järgi kaebused tagastatakse 1) allkirja puudumisel ja 2) kui neis ei sisaldu seda, mida palutakse või teatatakse s.o.kui puudub palvepunkt. AMS-e mõtte kohaselt seatud kahe nädalase tähtaja möödumisel loetakse kaebus esitamatuks. Kuigi neil juhtudel AMS ei maini kaebuse tagastamist, on see loomulik ametikohuslikult, samuti ka siis kui kaebuse on esitanud volinik, kes pole

⁵³ AKK ms 1929, § 11⁴.

⁵⁴ Ib.

⁵⁵ Ib., § 11⁵.

selleks volitatud. Et AMS ei näe ette teist tähtaega tagastamiskorraldise peale kaebamisteks, siis saab siin selleks olla üldine halduskaebuste esitamise 2 nädalane tähtaeg.

§ 11. Kaebuste seistamine.

AKK loetleb taksatiivselt, mil peab kaebust vastuvõtte instants seistama kaebuse. Seistatakse ainult sellised kaebused, millised on puudulikud AKK ms 1929, § 11³ järgi, kuna AKK § 10 nõuete puudulikkus ei anna põhjust kaebuse seistamiseks. Halduskohtulikud kaebused seistatakse kahel juhul: 1) kui kaebus ise või selle lisad ei olnud üldse või ei olnud nõutaval määral tempelmargistatud ja sealjuures kaebaja eriseaduse või vaesusõiguse alusel polnud tempelmaksu kohustusest vaba⁵⁶; 2) kui pole kaebusele lisandatud dokumentaalseid tõendeid ega ära kirja või pole seletatud, miks neid polnud võimalik lisandada, samuti pole osundatud, kus puuduvad tõendid leiduvad.⁵⁷

⁵⁶ AKK ms 1929, § 11³ p.1.

⁵⁷ Ib., p.2. Prof. Kliimanni arvates on haldusinstantsile omistatud siin ebamäärane õigus seistada kaebusi ka otstarbetute ja tühiste tõendite nõutamiseks, kuna ju sageli piisab, et kaebaja legitimeerib oma tehiomasust vaid faktilise või juriidilise olustiku kirjeldamisega kaebuses ja kõik muu selgub kaevatava akti sisust ja motiivest (vt. Kliimann, op.cit., lk.255).

instantsi seistamiskorraldis sisaldab asja märkimist, mille kohta seistamiskorraldis tehtud, seistamispõhjuse mainimise ja juhised erikaebuse tõstmise ja kaebamise tähtaja kohta.⁵⁸ Erikaebuse esitamise ja otsustamise kord seistamisjuhul on samane korraga tagastamisjuhul.⁵⁹ Kui seistamise õigeks tunnistanud kodanik seitsme päeva jooksul kaebust ei paranda, siis tagastatakse kaebus ja kui kaebuse esitamise tähtaeg veel pole möödunud, siis võib kodanik esitada uue kaebuse. Kohus võib seistada kaebuse AKK § 10 nõuete mittetäitmises, samuti ka siis kui pole tasutud kohtulõivu enne kohtuliku asjaarutlust. Siin kohtutegelus valesti tõlgendab seadust, asudes seisukohale, et lõivud peavad olema tasutud kaebuse esitamisel, vastasel korral kaebus seistatakse.⁶⁰ Seistamispõhjused on aga käsitletud taksatsiooni abil ja vastavaid sätteid ei saa kitsendada ega laiendada. Kohtulõivude tasumata jätmist ei saa nende sätete hulka viia mingil viisil.⁶¹

Halduskaebuste esitamise korral kohtulikele haldus-

58 L.cit., § 11⁴.

59 Ib., § 11⁵.

60 vt. Valge, 1935, lk. 51.

61 vt. Kliimann, op.cit., lk. 257.

instantsile, viimased võivad kaebuse seistada, esiteks, kui selles pole ametiasutise nimetust, kuhu kaebus sihitud, või esinevad muud vormivead, mis tõeliselt takistavad kaebuse arutlemist, määrates ühtlasi kohase tähtaja kaebuse parandamiseks.⁶² Kui antud tähtaja jooksul kaebust ei parandata, siis loetakse see esitamatuks, kui aga parandatakse, siis loetakse kaebus algkujul õigelt sisseantuks. Teiseks, kaebus seistatakse kui puudub kaebuse esitaja või voliniku aadress.⁶³ Aadressi teatamiseks antakse ühe kuuline tähtaeg. Antud tähtaja jooksul aadressi mitteteatamisel loetakse kaebus esitamatuks, aadressi teatamise korral aga loetakse kaebus esitatuks esitamise päeval.⁶⁴ Näeme, et halduskaebust vastuvõtte instantsi suvalisus kaebuse seistamiseks on palju suurem kui on seda halduskohtuliku kaebuse vastuvõtte instantsi suvalisus.

§ 12. Kaebuste arutusele võtt.

Kui kaebus on saabunud instantsi, kuhu ta oli sihitud, siis kontrollib vastav halduskohus või kohtulik

⁶² AMS § 20.

⁶³ AMS § 21.

⁶⁴ Ib.

haldusinstants kaebust nii sisuliselt kui ka vormiliselt, samuti selgitab kas saabunud kaebuse arutlemine kuulub üldse tema võimkonda. Halduskohus võtab siin aluseks AKK, samuti ka eriseadused, kuna kohtulik haldusinstants võimkonda selgitades toetub puhtal kujul eriseadusele, vormi ja sisu suhtes aga AMS-le niipalju, kuipalju eriseadusega pole korraldatud teisiti. Nii halduskohus kui ka kohtulik haldusinstants, esimene AKK § 3 ja haldusõiguse sätete alusel, teine ametkohuslikult, selgitavad kaebuse esitanud isiku protsessuaalvõimeid ja tehivõimeid. Häirivate vigade korral seistatakse halduskohtulik kaebus, samuti halduskaebus. Kui esimest seitsme päeva jooksul ei parandata, siis tagastatakse ta ning asi ei tule üldse arutlemisele. Halduskaebuse korral määrab vastav kohtulik haldusinstants oma suva või eriseaduse eeskirjade järgi kohase tähtaja kaebuse parandamiseks ja kui antud aja jooksul halduskaebust ei parandata, siis loetakse kaebus esitamatuks.

Kui puuduvad igasugus juriidilised takistused asja arutlemisele võtuks, siis määratakse vastav tähtpäev ning saadetakse kohtukutsed võistjaile ja riigi- ning teenistusvalve instantsile.⁶⁵ Halduskaebuste korral

⁶⁵ AKK ms 1929, § 14.

lähetatakse kutsed asiosalisile siis, kui vastavas eriseaduses nende osavõtt ette nähtud, samuti ka AMS § 50 võimaldab kaitsta asiosalisile nende õigusi. Kutse asja arutlemisele on puht deklaratiivne teatis, mis ei kohusta ega õigusta kutsutavat millekski. Ainult erandjuhtumel võidakse asiosaliste asja arutlemisele ilmumine teha sunduslikuks.⁶⁶ Halduskohtus ei või asi arutusele tulla mitte varem kui seitse päeva ja mitte hiljem kui kuu aega pärast kohtukutse kättesaamist kostja poolt,⁶⁷ kuna kohtulikkude haldusinstantside suhtes asja arutlemisele võtu tähtaega AMS-s ei määrata. See võib olla sätitud eriseadusis, vastasel korral oleneb vastava instantsi enda suvast. Asja kohtulikule arutlemisele võtuni on võistjail õigus esitada kohtule seletuskirju, millele peavad olema lisandatud ära kirjad vastaspoolele, kes võib paluda kohtuistungis edasilükkamist juhul, kui ta need ära kirjad on saanud liiga hilja.⁶⁸ Et kohtutegeluses evivad oma uurimused ja pretsedendid esmajärgulise tähtsuse, siis menetluse

⁶⁶ AKK § 18.

⁶⁷ AKK § 15.

⁶⁸ AKK § 16.

⁶⁹ vt. Kliimann, op.cit., lk. 260.

aeglustamise vältimiseks on istungi edasilükkamine mõeldav juhtudel, kui ei saa kasustada senise kohtutegeluse pretsedente ja analoogiaid.⁶⁹ Asja arutlemisele võtuni kohtulikus haldusinstantsis peaks asiosalisil olema samuti seletuskirjade esitamise õigus vastavale kohtulikule haldusinstantsile. Seda AMS ei säti ja kui seda ei tee ka vastavad eriseadused, siis tuleb pöörduda AKK manu, kasutades sealt analoogilisi norme. Kohtulikud haldusinstantsid oma jurisdiktsioonilise tegevuse man peavad esmajärjekorras ikka tähele panema vastavaid eriseadusi, järgnevalt AMS-i ja kui ka säälseist menetlussättest ei piisa, siis pöörduma AKK ja edasi KrKpS-i manu.

II osa. Kaebementluse astendus.

5.peatükk.

Halduskohtute kaebemenetlus.

§ 13. Esimese astme kaebemenetlus.

Esimese astme halduskohtulikust kaebemenetlusest osa võtta on subjektiivne õigus kõigil võistjail. Kohus on kohustatud teadustama neile oma esimese istungi aja ja koha, kuna vastasel korral ta eksib menetlussätete vastu. Ainult üksikuil erandjuhtumeil pole kohus kohusta-

⁶⁹ vt.Kliimann, op.cit.,lk.260.

tud võistjaile kutset saatma. Kohtuistungile ilmunud võistjad või nende volinud võivad anda tarvilikke seletusi ja esildada vajalikke tõendeid. Nad võivad paluda luba uute tõendite hankimiseks ja olevate tõendite kontrollimist, samuti võivad nad tõlgendada oma seletuskirjast ja kehtivat õigust ning selgitada tekitatud olustikku ja õiendada vastasvõistja väiteid.

Kaebaja ei või mitte ainult õigust, vaid ta isegi kohustub selgitama kohtule tekkinud juriidilist olustikku, millist selgitust kohus arvestab oma äranägemise järgi. Kaebaja väidab haldustoimingu õigusepäratust, osundades tema väidet tõendavaile õigusnormele, milliste vastu on eksinud kostja. Ta selgitab faktilist olustikku mis tekkinud haldusakti õigusepäratul rakendamisel ja mis tema subjektiivseid õigusi rikub või majanduslikke huve kahjustab. Kostja muidugi väidab vastupidist. Ta tõendab, et vaieldav haldusakt on igati õigusepärase, sellekohaste andmete ja õigusallikate esildamisega. Kostja võib ka eitada kaebaja tehiomasust ja esildada tema taandamiseks. Kaebaja ja kostja vaidlus areneb nii kontradiktoorselt. Mõlemad tõlgendavad õigusnormistiku oma arusaamise järgi ja alles kohus on otsustaja, kelle

70
Tõ...
või...
te, va...
lk.268).

interpreteeringut arvestada ja kelle mitte. Peale õiguse esitada oma väidete ja nõuete tõestamisi, samuti ka vastaspoole väidete väärnamisi sisuliste vastuväitluste ja vormiliste taandite abil, on võistjail õigus ka menetlusõiguste kaitsele kohtu vastu esitada sellekohaseid erikaebusi kõrgemale kohtule arutleva kohtu korraldise vastu.

Tõhusaimaks vahendeiks oma väitluste tõendamiseks on võistjail tõendid.⁷⁰ Tõendite esitamiseks on võistjad subjektiivselt õigustatud, mitte aga kohustatud. See ei eelda aga veel seda, et kohus esitatud tõendeiga tarvitseks arvestada, kuigi tal on subjektiivne kohustus võtta neid tõendeid vaatlusele, mille tulemusel ta võib tühi-seiks osutunud tõendid igal ajal tagasi lükata. Käepä-rast olevad tõendid võivad võistjad alati esitada kohtu-le; kui tõendite hankimiseks on aga vaja sellekohast avandusmenetlust, siis aga alles erilise avanduspalve peale, millele kohus võib ka eitavalt reageerida.

Teise vahendina on võistjail oma väitluste tõenda-miseks tunnistajad. Nende küsitlemine on loomulikult

⁷⁰ Tõendina on haldusprotsessis mõista kõike seda, mille abil või mille kaudu on võimalik kohtule tõendada oma nõudlus-te, väitluste ja seletuste tõelisust (vt. Kliimann, op.cit., lk.268).

mõeldav vaid vastava vaieldava haldusaktiga seoses tekkinud faktilise olustiku selgitamiseks. Tunnistajad selgitavad nähtut-kuuldu ja peamiselt seda olustikku, millest pole võimalik olnud selgitada käepärase dokumentaalse materjaliga.

Kolmandana võidakse kasustada oskurite arvamust juhtumel, mil esitatud tõendite kontrollimine või teatavate asiolude tunnetamine ning hinnang eeldab teaduslikke või tehnilisi, eriti aga halduslikke või majanduslikke eriteadmisi ja oskusi.⁷¹ Selliste oskuritena esinevad loomulikult õigusteadlased-spetsialistid. Tuleb aga öelda siinkohal, et kohuski peab olema spetsialist omal alal, sellepärast oma autoriteedi säilitamiseks, ei tohiks igal erijuhul spetsialisti poole, vaid seda tegema ainult äärmise vajaduse korral.

Neljandana võib halduskohus asiolude tuvastamiseks ette võtta n.n.paigavaatluse.⁷² See üksikasjalik asioludega tutvumine võib toimuda vaid siis, kui muu materjaliga pole võimalik vaidlusküsimust küllaldaselt selgitada. Halduskohus talitab siis tsiviilprotsessi sätete

⁷¹ AKK § 20.

⁷² vt. TsKpS § 507 jj., 119 jj.

järgi AKK § 44 alusel. Samal alusel võib ta toime panna avanduse ümbruskondsete elanikkude kaudu⁷³ kui tal on vaja selgitada kinnishoonete ja kinniskäitiste kohta ja valduse ajalist ning ainelist ulatust. Peale eelmainitud tõendamismooduste mainib AKK § 19 ka veel n.n.õigekstunnistamist. See pole kohtule kõitev ega kohustav, vaid kohus hindab seda nagu iga teist tõendit. Üldiselt võib aga öelda, et haldusprotsessis õigekstunnistamist erilise protsessuaalse instituudina ei tunta, kuigi AKK teda mainib, ka pole haldusprotsessis võimalik tõendamine vande abil.⁷⁴ Haldusvaidluse refereerimise, võistjate tõendite esitamise, seletuste andmise ning vajalikuks osutunud erimenetluste lõpetamise järgi lõpebki esimese astme kaebemenetlus. Enne kaebemenetluse lõppu ainult Riigikohtu Administratiivosakonnas kuulatakse ära prokuröri suuline arvamus. Prokuröri vaidlusse laskumine on aga keelatud, kuna ta ei esine võistjana.

Kaebemenetluse käik protokollitakse. Vastav kohtuistungis protokollis sisaldab andmeid istungi aja ja koha, kohtunikkude, vaidlusasja, võistjate, tunnistajate ja

⁷³ vt. TsKpS § 412 jj.

⁷⁴ AKK § 19.

ekspertide kohta, samuti andmed istungil juhtunu ja toimunu kohta. Protokolli puuduste ja ebatäpsuste kohta asialised võivad teha suulisi või kirjalikke märkmeid, mida sekretär kannab protokolli või lisandab erilehele.⁷⁵

kui ka lisades § 14. Revisjonimenetlus.

Revisjonimenetlus on kaebemenetluse erijätk või aste, milles toimub alama kohtuinstantsi otsuste ümberotsustamine nii sisuliselt kui ka vormiliselt. Siin asetatakse peaarõhk õigusnormide ühtlasele ja õigele rakendamisele s.o.revisjoniinstants kontrollib, kas alama astme kohus on käsitlenud õigust õieti ja ühtlaselt, peamiselt just legaalsuse ja egaalsuse põhimõtete kohaselt. Revisjonikaebused, lähetatuna alama instantsi kaudu revisjoniinstantsi, peavad sisaldama, miks ei olda nõus alama kohtuinstantsi otsusega ja mida nõutakse.⁷⁶ Kaebus on rajatud siin juriidilisile motiividele, kuna põhjendatakse, et pole rakendatud õieti teatavat õigusnormi; on võetud ekslik norm rakendamisele; pole menetletud seaduses ettenähtud korras ja pole hinnatud asiolusid, mida oleks olnud tarvis hinnata. Revisjonikaebusele tulevad lisandada tõendid

⁷⁵ KS § 164.

⁷⁶ AKK § 28,30. 31.

millele kaebaja toetub. Pole see võimalik, siis tuleb revisjonikaebuses seletada tõendite sisu, tähendades põhjused, miks pole võimalik neid esitada ja kus need leiduvad. Peale selle lisandatakse ära kirjad revisjonikaebusest kui ka lisadest vastasvõistja tarvis.⁷⁷ Nõuetav on revisjonikaebusele lisandada ka revisjonilõiv, mille suurus oleneb sellest, kelle otsuse vastu kaevatud - kui on kaevatud jaoskonnakohtu otsuse vastu, siis kaks krooni, kui aga ringkonnakohtu otsuse vastu, siis kümme krooni. Tempelmaksu nõuete suhtes revisjonikaebuste man kehtib kaebuste üldine kord. Revisjonikaebuse rahuldamisel kas täielikult või osaliseltki antakse revisjonilõiv tagasi.

Revisjonikaebus saadetakse edasi esimese astme kohtuinstantsi poolt niipea, kui vastasvõistja allkiri on kohtusse tagasi saabunud, tõendades, et kaebuse ja lisade ära kirjad on kätte saadud. Enne edasisaatmist revisjoniinstantsile võib esimese astme instants, kontrollides revisjonikaebust, selle seistada või tagastada üldiste tõrjamisaluste põhjal, mis kehtisid esimesegi astme kohtuile esitatavate kaebuste puhul. Ainsaks revisjoniinstantsiks on meil Riigikohtu Administratiivosakond. Kui

⁷⁷ AKK ms 1929, § 31.

kaebus on saabunud Riigikohtu Administratiivosakonda, võivad võistjad ühe kuu vältel saata selgituseks seletuskirju otseselt revisjoniinstantsile.⁷⁸ Viimane, määrates kohtuistungi aja, ei kutsu asiosalisi vaidlusasja arutlusele. Võistjad võivad küll oma algatusel ilmuda ja suulisi seletusi anda.⁷⁹

Revisjonikohus arutleb vaidlusasja nii sisuliselt kui ka vormiliselt. Ta võib otsustada vaidlusasja ise, kuid võib selle anda ka alamale astmele tagasi⁸⁰, kes peab teiskordselt asja otsustama uues koosseisus. Tagasisaatmine toimub harilikult siis, kui revisjonikohus leiab, et on vaja hankida uusi tõendeid, või kontrollida olevaid ja et alama astme otsus oleks olnud erinev, kui alam aste oleks menetlenud ja rakendanud normi õieti. Tagasisaatmisel annab revisjonikohus alamale astmele juhiseid teiskordseks menetluseks. Sel juhul alam aste menetleb asja uuesti esimese astme kohtuna nagu esmakordselt. Normide tõlgendamisel peab ta käima revisjoniinstantsi tõlgenduse järgi, kuna uute andmete ja tõendite

⁷⁸ AKK § 33.

⁷⁹ AKK § 34.

⁸⁰ AKK § 35.

esilekerkimisel ta ei saa käia alati revisjonikohtu menetlusjuhiste järgi.

§ 15. Kassatsioonimenetlus.

Kassatsioonimenetlus on kaebementluse erijätk või aste, milles toimub apellatsiooninstanttsi otsuste ümberotsustamine puht vormilisest küljest. Apellatsiooninstanttsina esinevad kohtulikud haldusinstanttsid, kelle otsused on lõplikud sisuliselt, mitte aga juriidiliselt. Kassatsiooninstanttsina teotseb Riigikohtu Administratiiv-osakond. Kassatsioonikaebused kirjutatuna tema nimele lähetatakse alati vastava kohtuliku haldusinstanttsi kaudu ühekuulise tähtaja jooksul, arvates eelastme otsuse teatamise päevast. Kassatsiooni lõivuks on kümme krooni, väljaarvatud juhud, mil eriseaduses on määratud teisiti või mil kaebajaks on vaesuseõiguse kasutaja või riigi- ja omavalitsuasutised. Kassatsioonikaebuste sisunõuded ühtuvad revisjonikaebuse sisunõudeiga. Esitatakse kassatsioonikaebus siis, kui apellatsiooninstantts pole menetlenud sätitud korras, on ebaõigelt kohaldanud norme, on tõlgenud seadusnorme valesti või pole otsustanud pädevuse piires. Kui ükski neist põhjusest ei esine ja kassatsioonikaebus ometi esitatakse, siis Riigikohtu Administratiiv-

osakond ei või võtta sellist kaebust üldse arutlemisele. Riigikohtu Administratiivosakonna korraldab istung arvestab vaid juriidilisi eelmainitud kassatsioonikaebuse põhjusi ja nende olemasolles ta määrab kassatsioonikaebuse aruteldavate hulka. Kassatsioonikaebuste tõrjamine toimub üldiste tõrjamisaluste põhjal, millised kehtivad esimese astme kohtule esitatavate kaebuste kui ka revisjonikaebuste puhul. Asja arutlemisele võistjaid ei kutsuta, kuid nad võivad ilmuda ja seletusi anda. Kuna faktilisi asiolusid kassatsioonimenetluses üldse ei arvestata, siis loomulikult evivad võistjad õigust kassatsiooninstantssis suulisi seletusi anda puht juriidilisest olustikust. Faktiilist olustikku võib käsitleda erandlikult vaid siis, kui otsuse põhistamisel pole arvestatud asioludega, mis oleksid mõõtuandvad üldolustiku hindamisel.⁸¹ Riigikohtu Administratiivosakond kassatsiooni korral annab juhiseid vastavaile apellatsiooninstantssile, sellepärast meie kassatsioonikohtu otsuseid nimetatakse direktiivseiks ehk juhisotsuseiks. Tagasisaatmist eelinstantssi korraldab Riigikohtu Administratiivosakond ex officio.

⁸¹ vt. Kliimann, op.cit., lk.284.

võistjate osavõtuta 6.peatükk. kuid võib ette arvata.

võistj; Kohtulikkude haldusinstantside kaebemenetlus.

vastavad § 16. Esimese astme kaebemenetlus.

võli Kohtulikkude haldusinstantside esimene aste esineb kaebeinstantsina, kui ta esineb kaevatavast instantsist eraldatult iseseisva ühikuna. Sel juhul ta ei saa olla vaieldava akti autor, vaid figureerib viimase kõrval, või asetatud viimasest kõrgemale, olles nii akti autoriga koordineeritud või sellele superordineeritud instantsiks. Sellise kohtuliku haldusinstantsi tegevuse man tulevad rakendamisele haldusmenetluse põhimõtted kui see pole sättimist leidnud üksikasjalikumalt vastavas eriseaduses või kohtuliku haldusinstantsi oma kodukorras. Esmajärjekorras võetakse aluseks eriseadus, kuna selles esinevate lünkade täitmiseks tuleb pöörduda AMS-e poole. Kui ei piisa ka viimase menetlussätteist, tuleb järjekordselt pöörduda AKK ning jätkuvalt KrKpS analoogiliste normide manu.⁸² AMS-e § 1 järgi rakendatakse AMS-e norme niipalju, kuipalju eriseadusega pole korraldatud teisiti.

83 Asjade arutlemine kohtulikkude hooldusinstantside esimeses astmes võib toimuda võistjate osavõtul kui ka

82

vt.Kliimann, op.cit.,lk.288.

võistjate osavõtuta, olenevalt kuis näeb ette eriseadus. Võistjate osavõtu korral lähetab kaebeasutis võistjaile vastavad kutsed. Esineda võivad võistjad isiklikult või volinikkude kaudu, olenevalt jällegi eriseadusest.

Kohtulikkude haldusinstantside menetlus peab toimuma lihtsalt, otstarbekalt, kiirelt ja väheste kuludega⁸³, sellepärast kohtulikud haldusinstantsid kaebeasutisina suvaliselt määravad oma menetluse käigu ja ulatuse. Vaidlusasjas esitatud tõendeid võivad nad arvestada, kuid võivad jätta ka arvestamata, kui põhjendatult kahtlevad tõendite ehtsuses ja usaldusvääruses.⁸⁴ Tunnistajate küsitlemist, keda kutsutakse kohtuliku haldusinstantsi enda algatusel või võistjate soovil, toimetatakse asutise enda, tema liikme, esindaja või alluva asutise kaudu või viimase puudumisel politseiliselt.⁸⁵ Kasustada võib ka oskurite arvamust, kas kaebeasutise enda või võistlejate algatusel juhul, kui tüliküsimuse lahendamisel on vaja eriteadmisi või -oskusi ja -kogemusi. Oskureiks võib kutsuda ametlikke spetsialiste või eriasutisi, nende

83
AMS § 51.

84
AMS § 53, 54.

85
AMS § 62 jj.

puudumisel teisi isikuid.⁸⁶ Tarbe korral on võimalik teostada ka paigavaatlust kaebeasutise enda, tema liikme, esindaja või alluva asutise poolt, viimase puudumisel aga politsei poolt.⁸⁷ Paigavaatlus võib toimuda tarviduse korral oskurite ja tunnistajate juuresolekul. Kaebuse võib esitada kaebeinstantsile kahe nädalase tähtaja jooksul otseselt, kui eriseaduses pole nõutud kaebuse lähendamist kaevatava haldusinstantsi kaudu ja pole sätitud teist tähtaega.

§ 17. Apellatsioonimenetlus.

Apellatsioonimenetluse all mõistame kohtulikkude haldusinstantside kaebementluse erijätku või astet, milles alama astme arutletud ja otsustatud asi arutletakse ja otsustatakse uuesti nii faktilisest kui ka juriidilisest küljest.

Apellatsioonimenetlus esineb nende kohtulikkude haldus instantside tegevuses, kus astmeid on vähemalt kaks, kusjuures kõrgem aste menetleb apellatsiooniasmena. Apellatsioonimenetlusest saame kõnelda vaid kohtulikkude haldusinstantside man, kes teotsevad meritoorsuse

⁸⁶ AMS § 72 jj.

⁸⁷ AMS § 76.

põhimõttel, mitte aga kassatoorsuse põhimõttel teotseva-
te halduskohtute man. Apellatsioonikaebus võidakse esita-
da kahe nädalase tähtaja jooksul. Tema sisunõuded ühtuvad
revisjonikaebuse sisunõudega, samuti tema esitamine ja
tõrjamine toimub samaseil aluseil tavaliste kaebustega.
Apellatsioonikaebus esitatakse kõrgemale instantsile
asja otsustanud alama instantsi kaudu. Viimane võib asja
ise ümber otsustada, kui leiab kaebuse põhjendatuna - sel
juhul kaebus muutub vaideks. Kuikaebus on saabunud apel-
latsiooninstanttsi, siis viimane otsustab küsimuse ise⁸⁸
s.o.ta otsustab veelkordselt akti õigusepärasust, läbi
kaaludes nii sisuliselt kui ka vormiliselt kaebaja kah-
juks või kasuks kõnelevaid asidusid. Asja tagasi alamale
instantsile teiskordseiks otsustamiseks võib apellatsioo-
niinstantts saata vaid siis, kui see eriseaduses expressis
verbis on ette nähtud.⁸⁹

⁸⁸
vt AMS § 85.

⁸⁹
vt.Kliimann, op.cit.,lk.290.